

DOI: 10.33310/2519-2809-2019-48-2-27-30

УДК 7. 091. 8

ІРИНА ЛОБОВСЬКА

учитель історії

*Першої української гімназії імені М. Аркаса,
м. Миколаїв, Україна*

e-mail: irina.marko.lobodovska@gmail.com

ТВОРЧІ ЗДОБУТКИ ГРИГОРІЯ ДОВЖЕНКА ЯК УКРАЇНСЬКИЙ МИСТЕЦЬКИЙ СПАДОК ХХ СТОЛІТТЯ

В даній статті йде мова про мистецький спадок відомого художника-монументаліста Григорія Овксентійовича Довженка, який жив та творив у складний та суперечливий час української історії та все ж таки зумів у своїх творах зберегти ідентичність нашої культури, увіковічнити її ознаки у картинах, фресках, мозаїках, «Кам'яних вишиванках».

Ключові слова: монументальне мистецтво, бойчукізм, фрески, портали, «Кам'яні вишиванки», мистецький синтез.

ХХ століття було періодом еволюційних процесів, що зумовили складну панораму художнього життя України. Тому основним завданням науковців є підбиття підсумків та переосмислення мистецького доробку з позицій нового, вже ХХІ століття. Важливим сьогодні є формування оновленого погляду і виклад історії українського мистецтва, яке розглядається в єдиному контексті світового художнього розвитку. Неоціненна роль у процесі становлення українського національного мистецтва ХХ століття належить художнику-монументалісту – Г. Довженку, мистецька доля якого сформувалася у складний і суперечливий період історії, проходила в бурхливих подіях тогочасної дійсності. Життєва доля митця, як важлива складова системи знань з вітчизняної історії, виступає засобом конкретизації загальноісторичних явищ та подій кінця ХІХ – ХХ століть.

Його творча спадщина дає нам змогу вивчити мистецький доробок на теренах української культури в розвитку українського монументального мистецтва, що має важливе значення в сенсі збереження історичної пам'яті українського народу, усвідомлення ролі української еліти у процесах державотворення [1].

Під час проведення дослідження мною були використані наступні джерела: статті з газети «Голос Баштанщини» О. Скидана, О. Требуха, Г. Тернавської, в яких висвітлюються сторінки життя художника та особливості його творчості. У виданні Кравченка Я. «Школа Михайла Бойчука. Тридцять сім

імен» вперше зібрано цінні матеріали про життєвий та творчий шлях 37 художників-бойчукістів – Михайла Бойчука (в тому числі й Г. Довженка), його колег-однодумців та учнів майстерні, які висвітлюються на тлі історичних колізій суперечливого ХХ століття. Про роботу художника в місті Нова Каховка відомості взяті з брошури «Шедеври Півдня України – кам'яні вишиванки Нової Каховки. Роботи Григорія Довженка в Новій Каховці 1952 – 1953 роки» [4].

Основне завдання статті: привернути увагу до місцевої історії та краще розкрити оригінальність творчого стилю художника, який полягає в синтезі з історією, культурою, народними традиціями і сучасним переосмисленням художнього образу.

«Кожна його думка, кожний ескіз, малюнок, портрет, натюрморт – це продовження вічного життя.» Ці слова написані у книзі відгуків на персональній виставці творів заслуженого художника та якомога точніше характеризують мистецьку творчість художника, яка не має меж. Григорій Овксентійович є прикладом митця, який постійно вдосконалював свої здібності, не боявся експериментувати та перебував у пошуку нових шляхів самовдосконалення.

Перші кроки на ниві українського національного мистецтва були зроблені під час його навчання в Художньому інституті в Одесі (1922), де він навчається в майстерні професора Д. Крайнева. На ІІІ-му курсі переходить на щойно створений факультет монументально-прикладного мистецтва до майстерні

професора Г. Комара – досвідченого майстра монументального живопису, який орієнтувався на мистецтво італійського Ренесансу та вивчав зі студентами творчість художників-класиків. Цінність і краса народної творчості вперше відкрилися йому в творах А. Ждахи, який викладав мистецтво орнаменту. Вже старий на той час художник запалив в учнів бажанням збирати зразки народних розписів, вишивок, різьблення. Своїм оформленням до видань народних пісень, дум він унаочнив образну вишуканість і красномовність прийомів народного мистецтва. Саме знайомство з творами А. Ждахи дало Г. Довженкові поштовх до серйозного і глибокого вивчення спадщини безіменних народних митців [3].

З посиленою увагою він працює над малюнком, робить багато зарисовок і начерків, все ясніше усвідомлюючи, що малюнок – не тільки першооснова, а й засіб вираження взаємозв'язку і закономірностей втілюваних форм у всіх видах мистецтва, і особливо в стінопису.

У 1927 році в Одесі оголосили конкурс на створення ескізів розпису Східної торгової палати, в ньому взяли участь не тільки досвідчені майстри, а й початківці. Одним з переможців конкурсу і став Г. Довженко. Виконані на основі вивчення східної мініатюри і українського народного мистецтва розписи є цікавою спробою пластичної інтерпретації ідеї дружби народів, ділових зв'язків людей різних країн.

Масштабність постаті художника яскраво прослідковується у його співпраці з творчою інтелігенцією України. Особливо ціною та продуктивною була співпраця Г. Довженко із професором монументального мистецтва М. Бойчуком. Поділяючи теоретичні настанови бойчукістів щодо «розвитку монументального та різних форм виробничого декоративно-прикладного мистецтва», а також можливістю звертатися до широких мас народу, Г. Довженко опиняється у колі однодумців і в 1925 році вступає до Асоціації революційного мистецтва України [2].

У 1928 році Г. Довженко разом з групою київських монументалістів бере участь у розписах Селянського санаторію в місті Одесі на Хаджибеївському лимані. В даній роботі ви-

конує декоративне оздоблення плафону в залі для глядачів, обрамлення сюжетних фресок, порталів і вікон, де відчувається прагнення до стилістичної єдності орнаментальних і сюжетних розписів, бажання підкреслити характер архітектури.

В 1930 році він деякий час працював художником на Першій Державній кінофабриці в місті Одеса. Саме тут відбувається перше знайомство художника з видатним українським кінорежисером О. П. Довженком. Робота на кіностудії вимагала від митця інших, відмінних творчих умінь і навичок, якими він володів як художник-монументаліст, але розширювала діапазон його творчих можливостей. Нова робота відкривала нові грані його таланту: навчила бачити пластичний розвиток образу в часі, розуміти роль ритму, руху в розкритті основної думки твору. Як художник він оформив фільми «Перекоп», «Право батьків», «25000», «Охоронець музею» [3].

У 1930 році Г. Довженко запросили на викладацьку роботу до Київського художнього інституту, – провадити заняття з малюнку та живопису на архітектурному факультеті. Цей період він працює переважно в галузі станкового живопису та звертається до теми соціальної боротьби на селі. Про вивчення вітчизняної спадщини XIX століття, про прагнення до психологізму в живопису свідчить картина «Шевченко в казематі» (1938), де не тільки поза і жести рук, вираз глибоко замисленого обличчя поета, а й тьмяне освітлення, в якому раптовими спалахами світилися приглушені червоно-сині барви, створювали відчуття драматизму і душевної тривоги [3].

З початком Другої світової війни Г. Довженко вимушений виїхати з родиною у Душанбе проте й там відразу включився в роботу. Очолив секцію Спілки художників, працював учителем малювання, співпрацював з місцевою газетою та створив близько сотні олівцевих і акварельних портретів. А в 1943 р. бере участь в організації виставки «Таджикистан в дні Великої Вітчизняної війни». Після завершення війни, митець повернувся до Києва й починає працювати у новоствореному Інституті монументального живопису і скульптури при Академії архітектури УРСР, де «розробляє питання синтезу мистецтв».

Він стає автором винаходу різьблення по си-рому тиньку з розписами на основі поліхлор-вінілових синтетичних смол, за що одержав авторське свідоцтво Державного Комітету по відкриттях і винаходах при Раді Міністрів СРСР у 1949 році. Також він виступає за від-новлення техніки темперного фрескового розпису та мозаїки, чому сприяли реставра-цій роботи у Володимирському соборі [2].

1950-ті роки в творчості художника – пов-на віддача монументальному мистецтву. Що б не малював і не писав він – усе робилося зад-ля подальшого використання цього в архітек-турі. Багато часу присвячує вивченню мистец-тва орнаменту. Своєрідність характеру пла-стики, стилістики орнаменту різних народів захоплює його, примушує глибше розуміти традиції української орнаментики. Особливе місце в творчій художника посідає праця над монументальним оформленням міста Нова Каховка, якій було віддано майже п'ять років. Саме в цей період створенню «Кам'яні виши-ванки», які збереглися до наших днів та стали мистецьким брендом міста. В роботах Г. Дов-женка значно поглибилося художнє пере-осмислення орнаментального мотиву в син-тезі з архітектурою, досконалішою стала тех-ніка декоративного різьблення [4].

У 60-х роках художник усе активніше зве-ртається до мозаїки і фрески. Якщо раніше в його творчості мозаїка відігравала роль ком-поненту оформлення, то тепер Г. Довженко починає шукати рішення мозаїчних панно, що ґрунтувалися б на використанні кращих стародавніх традицій. Серед творів цих ро-ків вирізняється мозаїчна композиція «Кий, Щек, Хорив і сестра їх Либідь» на фасаді кіно-театру «Ровесник» у Києві (1971), в якій худо-жнику вдалося показати оптично-коло-ристичні можливості смальти – улюбленого матеріалу давньоукраїнських майстрів [1].

Творчий доробок художника включає в себе велику кількість тематичних ескізів, над якими Г. Довженко працював наприкінці життєвого шляху. Довгі роки виношував він

задуми втілення образів героїв вітчизняної історії – численні аркуші присвячені князям Ігореві, Святославу, Володимирі та гетьману Богдану Хмельницькому. Втілення образу людини-творця – основа ідейно-пластичних пошуків у портретах Т. Шевченка і І. Франка, Лесі Українки і М. Леонтовича. А у численних його пейзажах можна виявити кілька улюб-лених мотивів – берег з далеким обрієм, вес-няне буяння природи, мальовничі куточки міста. Всі вони видають в ньому монумента-ліста за характером сприйняття, бачення на-вколишнього світу. В них не знайдемо емо-ційного нюансування й мінливого настрою. Його вабила могутність природи, її спокійна велич, неповторна гармонія життя. Г. Довже-нко також зображає натюрморти – букети квітів у глечиках, хліб, фрукти. Але найчасті-ше малює квітучі або вкриті рясними плода-ми гілки дерев [2].

Творча енергія Г. Довженка ніколи не зга-сала. Він перебував у вічному пошуку нових ідей, мотивів та шляхів вдосконалення.

В 2019 році виповнюється 120 років з Дня народження Г. Довженка, який усе своє життя присвятив монументальному мистецт-ву. Його роботи відомі не лише в Україні, а й за її межами. А за розроблення і застосування поліхлорвінілових смол у розписах Г. Довже-нко одержав авторське свідоцтво Державного Комітету по відкриттях і винаходах при Раді Міністрів СРСР у 1949 році. Ми маємо повер-нути забуте ім'я нашого земляка та на його прикладі самовідданості своїй справі твори-ти майбутнє України.

І на останок хотілося б привести вислів мистецтвознавця Піта Таша: «Завжди є мож-ливість думкою здолати межі, реально відт-ворюючи наш день, наше сьогодні, наш, якщо хочете, спосіб життя». І саме Г. Довженко в своїй творчості репрезентував відчуття сво-боди та наповненості. Його художні замисли не обмежувались рамками тогочасної культу-ри, а були втілення краси української культу-ри та могутності людського духу.

Список використаних джерел

1. Довженки // Мистецтво України: Біографічний довідник / Упорядники: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський. За редакцією А. В. Кудрицького. К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. С. 213.
2. Спілка художників України. Григорій Довженко. Каталог виставки творів / В. В. Рубан. Київ, 1983. С. 3 – 12.
3. Тернавська Г. Майстер. До 100-річчя заслуженого художника України, нашого земляка Г.О. Довженка // Голос Башта-нщини. 1999. 16 грудня. № 100 (8505). С. 2.

4. Шедеври Півдня України – кам'яні вишиванки Нової Каховки. Роботи Григорія Довженка в Новій Каховці 1952 – 1953 роки // Нова Каховка. 2016 р.

References

1. Dovzhenky // Mystetstvo Ukrainy: Biohrafichnyi dovidnyk / Uporiadnyky: A. V. Kudrytskyi, M. H. Labinskyi. Za redaktsiieiu A. V. Kudrytskoho. K.: «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana, 1997. S. 213.

Лободовская Ирина. Творческие достижения Григория Доженка как украинское художественное наследие XX века

В данной статье речь идет о художественном наследии известного художника-монументалиста Григория Авксентьевича Довженко, который жил и творил в сложное и противоречивое время украинской истории и все же сумел в своих произведениях сохранить идентичность нашей культуры, увековечить ее признаки в картинах, фресках, мозаиках, «Каменных вышиванках».

Ключевые слова: монументальное искусство, бойчукизм, фрески, порталы, «Каменные вышиванки», художественный синтез.

Lobodovskaya Irina. Creative achievements of Hryhoriy Dozhenka as Ukrainian artistic heritage of the twentieth century

This article is about the artistic legacy of the famous monumental artist Grigory Avksentievich Dovzhenko, who lived and worked in the difficult and contradictory times of Ukrainian history and yet managed to preserve the identity of our culture in his works, perpetuate its signs in paintings, murals, mosaics, «Stone embroidered shirts».

Studying local history, preserving cultural heritage sites, popularizing the historical past contributes to the formation of national and local identities, and gives impetus to the development of local communities. It is the community, its past, its distinctive identity, that is becoming the determining factor today, especially in the light of the processes of decentralization and preservation of the memory of generations.

Life fate and creative heritage of G. Dovzhenko, a famous Ukrainian monumental artist, who devoted almost six decades to art. Each of his thoughts, every sketch, drawing, portrait, panel, still life is a continuation of eternal life, preservation of family memory. His creative heritage enriches today's and future generations. It must be remembered that the culture of every nation belongs to humanity, and our holy duty is to honor our cultural lights, be proud of them and popularize them, otherwise our awareness of ourselves as a nation will be impossible.

Also during this period G. Dovzhenko addresses the topics of the national past. This is how the mosaic and fresco images of the times of Kievan Rus and Khmelnytskyi appear. Among the works of these years, the mosaic composition «Kiy, Schek, Choriv and their sister Lybid» is distinguished on the facade of the cinema «Rovesnik» in Kiev (1971), in which the artist managed to show the opto-color possibilities of smalt - the favorite material of ancient Ukrainian masters.

G. Dovzhenko also portrays still lifes - bouquets of flowers in jugs, bread, fruits. But most often he paints flowering or covered with abundant fruit tree branches. These peculiar fragments of natural motifs are depicted by harmonious patterns on the canvas. G. Dovzhenko's artistic look reveals the organization of the subject world.

The artist is constantly studying the laws and interconnections of natural forms. Hundreds of sketches of flowers and plants are of value to the attentive and skillful reproduction of form and color, the identification of logical structural conditionality of the structure, they are extremely interesting and further stylization, processing into decorative elements. This is a rare case in the practice of contemporary artists, when the artist does not use secondary material, but seeks to find and understand the laws of rhythm and symmetry, color plastics and structure.

G. Dovzhenko in his work sought to embody a sense of gratitude for life. The artist was constantly experimenting, looking for different solutions of mosaic panels, based on the use of the best ancient traditions.

Keywords: monumental art, boychukism, murals, portals, "Stone embroideries", artistic synthesis.